

De Vries

taalbevordering is, maar van kunstbeoefening en dat de Commissie-Van Karnebeek in 1974 tot de conclusie is gekomen, dat er behoefte bestaat aan Friestalig beroepstoneel. Minister Van Doorn had op 24 februari 1976 daar geen oren naar, maar hij verklaarde enige maanden later, namelijk in mei 1976 tijdens een bezoek aan Friesland in het openbaar, dat hij tot andere gedachten was gekomen. Dat was nogal wat voor die Minister. Daardoor zijn in Friesland logischerwijze verwachtingen gewekt, waaraan na drie jaar nog nauwelijks is voldaan. Vandaar dat het CDA-Friesland in zijn brief spreekt van een 'teleurstellende gang van zaken'.

Aan het slot van haar antwoord op onze vraag inzake Tryater zegt de Minister: 'De ontwikkeling van het gezelschap sinds de oprichting is mij bekend'. Ik neem dat graag aan, maar voeg hieraan toe, dat 'kennen' niet hetzelfde is als 'begrijpen'.

Ik kom tot het antwoord op onze vraag betreffende de subsidiëring van de AFUK (Algemene Friese Onderwijscommissie). Deze commissie, ingesteld in 1928, is van meet af aan gesubsidieerd door de provincie via de eveneens uit het jaar 1928 daterende Provinciale Onderwijsraad en sinds 1967 (bijna 40 jaar later dus) ook door het Rijk, in casu CRM. Merkwaardig genoeg heeft de AFUK, die zich hoofdzakelijk bezighoudt met Friese vorming buiten schoolverband – in 1978 was het aantal cursussen 99 en het aantal cursisten 1264 – tot nu toe geressorsteerd onder 'Kunstzinnige Vorming en Amateuristische Kunstbeoefening'!

In haar op 27 maart jongstleden op vragen van de Tweede-Kamerleden Verkerk-Terpstra en Evenhuis gegeven antwoord erkent de Minister dat de AFUK 'een uitermate belangrijke bijdrage levert aan het in stand houden, verbreiden en stimuleren van de Friese taal'. Zij geeft toe, dat 'de activiteiten van de AFUK... niet in verhouding staan tot de hoogte van de middelen die CRM voor de financiering van dit werk ter beschikking stelt'.

Het is verheugend, dat blijkens de memorie van antwoord, die ook verwijst naar de afhandeling van de zoëven genoemde vragen uit de Tweede Kamer, 'in overleg met het College van Gedeputeerde Staten van de provincie Friesland is besloten, de AFUK mede te financieren uit de gelden van artikel 28 (bijdragen aan de provincie Friesland voor de bevordering van de Friese taal en cultuur)' en dat 'de middelen die nu voor deze organisatie gereserveerd zijn op artikel 51... naar bo-

vengenoemd artikel (zullen) worden overgeheveld'. Ik herhaal dat dit verheugend is, maar heb dienaangaande ook een vraag: Is de Minister bereid te bevorderen, dat er, wat de verhouding tussen activiteiten en middelen betreft, straks voor de Algemene Friese Onderwijscommissie een betere tijd aanbreekt?

Ten slotte wil ik graag nog iets over de regionale omroep zeggen. In de memorie van toelichting staat dat een in 1978 toegezegde 'beleidsbrief over de problematiek van de regionale omroep' spoedig aan 'de Kamer' (bedoeld is de Tweede Kamer) zal worden aangeboden. Op 31 januari deelde de Minister tijdens de behandeling van haar begroting aan de overzijde van het Binnenhof mee, dat 'de bedoelde brief... op vrij korte termijn' zou worden aangeboden. Op 5 april ontving ik een stuk, getiteld 'De NOS over streekradio' gedateerd februari 1979. In het voorwoord staat dat het een 'beleidsnota' is, die 'het standpunt bevat van het bestuur van de NOS over de regionale omroep, of duidelijker gezegd: streekradio'. Mijn vraag is nu: volgt hierop nog een 'beleidsbrief' van de Minister zelf en, zo ja, wanneer ongeveer?

In antwoord op de door ons gestelde vraag inzake de in februari jl. tijdens de sneeuwstorm in het Noorden des lands met de regionale omroep opgedane ervaringen zegt de Minister op blz. 26 van haar memorie, dat haar 'naar aanleiding van de (extra) uitzendingen die door Radio Noord en Radio Friesland in de periode van 14 tot en met 19 februari jl. in verband met de weersomstandigheden werden verzorgd' door de NOS nadere informatie is verstrekt en dat zij zich erover beeraadt in hoeverre hieruit concrete consequenties dienen te worden getrokken. Radio Fryslân (dat is de officiële naam) is toen in plaats van 6 (één uur per dag) 40 uren in de lucht geweest en heeft duizenden telefoontjes verwerkt. Nu kan men op uitzonderlijke ervaringen geen beleid bouwen. In februari zijn echter in het ondergesneeuwde Noorden twee dingen gebleken, die niet van incidentele aard zijn, namelijk dat de regionale omroep informatief alleen breed kan functioneren, als hij meer zendtijd heeft dan één uur per dag en dat de regionale omroep de bevolking letterlijk en figuurlijk aanspreekt. In Friesland is een handtekeningactie aan de gang voor uitbreiding van het aantal zenduren onder het motto 'Tekenje foar Radio Fryslân'. En tijdens een op 14 maart gehouden vergadering van de

staten hebben alle leden adhesie betuigd aan een brief van alle provinciale partijvoorzitters, waarin eveneens om meer zendtijd wordt gevraagd. Ik neem aan dat de bewindsvrouw bij haar beraad ook rekening zal houden met deze feiten.

Artikel 61 van het CDA-verkiezingsprogramma '77-'81, getiteld 'Niet bij brood alleen', luidt: 'Regionale culturen worden door de overheid in hun eigenheid erkend en gesteund, waarbij de Friese cultuur met name door de eigen taal een bijzondere plaats inneemt'. Dit artikel is overgenomen in het regeerakkoord op basis waarvan het kabinet-Van Agt tot stand is gekomen. Ik moge eindigen met een Fries spreekwoord: 'Sizzen is neat, mar dwaen is in ding', letterlijk vertaald: 'Zeggen is niets, maar doen is een ding' en op zijn Rotterdams à la Eijsink: 'Geen woorden maar daden'.

□

Mevrouw **Vonhoff-Luijendijk** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik hoop dat mijn voorganger, de heer De Vries, het mij niet kwalijk neemt wanneer ik begin met een grapje, namelijk dat het eigenlijk een bijzonder wonder is dat Friesland 400 jaar geleden de Unie van Utrecht heeft getekend. Wanneer wij op dit moment de vertegenwoordiger van Friesland horen, kun je haast niet geloven dat dit is gebeurd. Friesland heeft het overigens ook pas een paar maanden later gedaan.

De heer **Tummers** (PvdA): Waarom herinnert u er niet aan dat Limburg dat helemaal niet heeft gedaan?

Mevrouw **Vonhoff-Luijendijk** (VVD): Waarschijnlijk omdat u en ik daar vandaan komen, mijnheer Tummers.

De behandeling van de begroting is het moment in het politieke leven, waarop wij ons zeer bewust op het snijvlak van verleden en toekomst bevinden. Wij spreken dan een oordeel uit over het in de afgelopen periode gevoerde beleid en wij trekken wat lijnen naar de toekomst. Daarbij is het de natuurlijke neiging, te spreken over het tekort. Dat is iets wat naar mijn mening alleen mevrouw Vonk heeft gedaan.

Wij lijken meer op de pessimisten die zeggen dat een glas half leeg is, dan op de optimisten, die constateren dat een glas half gevuld is, al is die situatie objectief beoordeeld, dezelfde. Dat wij over het tekort spreken is echter zeer begrijpelijk, omdat de onvolkomenheid van vele situaties ons bezighouden en omdat wij, ieder vanuit

De heren Van der Werff (l) en Wiebenga (beiden VVD)

onze eigen gezichtspunt en politieke invalshoek, ernaar streven om die tekorten op te heffen.

Die bewogenheid inspireert ons allen en de taken die eruit voortkomen willen wij zo snel mogelijk aanpakken. Daarmee wordt echter datgene wat tot stand is gebracht spoedig weer overschaduwd door datgene wat wij nog als achterstand beleven. Die situatie kan er licht toe leiden dat men onrechtvaardig is ten opzichte van hen, die op een bepaald ogenblik het beleid gestalte geven, zoals deze bewindslieden. Het is om die reden dat ik er behoefte aan heb mijn waardering uit te spreken voor het beleid, dat door deze bewindslieden in de achter ons liggende periode is gevoerd.

Bij al mijn volgende beschouwingen is die waardering uitgangspunt, hetgeen mij echter niet zal weerhouden enige ruimte op te eisen voor kritische kanttekeningen en wensen. De bewindslieden zullen begrijpen dat daar zelfs bij hun beleid niet aan te ontkomen valt. Zeker is dat welhaast onontkoombaar in een periode waarin gekozen moet worden, omdat de overheidsuitgaven in deze moeilijke tijden onder druk gezet worden. Dan ontstaat er ook snel een sfeer van overdreven accentuering van datgene wat niet zo snel te realiseren lijkt, iets waaraan ik mij niet bezondigen zal. Mijn waardering voor het beleid van de bewindslieden houdt mede in, dat wij van oordeel zijn dat dit beleid voldoende eigen trekken vertoont, waardoor

het zich onderscheidt van datgene wat de voorgangers van de bewindslieden hebben gepresenteerd. In die zin is dit beleid een bijdrage tot politieke duidelijkheid.

In dit land blijven de zaken niet ongewijzigd als een kabinet van een andere signatuur optreedt. Dat is goed, en het is ook goed dat het zichtbaar is. Daarom heb ik het in dit verband wel betreurd dat de Minister het in een interview met de Tijd op 22 december II, toch weer gezocht heeft in een gemakkelijk aandoend (het woord 'goedkoop' vind ik eigenlijk voor de kwaliteit van deze Minister weer te goedkoop) afzetten tegen de VVD.

Hoewel de Minister zich in dit interview veel voorzichtiger opstelde dan de heer Kosto in de Tweede Kamer suggereerde, werd ik door deze uitlating in dat interview onaangenaam getroffen. Het zou mij goed doen als de Minister bij de beantwoording nu duidelijk uitsprak hoe zij de samenwerking met beide Staatssecretarissen, en met name die welke uit de VVD-kring afkomstig is, ervaart.

Ik verwacht een positief oordeel, ook over het vertrouwen dat zij heeft in de wijze waarop de liberale Staatssecretaris functioneert. Tevens wil ik van de Minister, in het licht van haar uitlating, uitdrukkelijk vernemen haar oordeel over de wijze waarop in de haar toevertrouwde sectoren beleid kan worden gevoerd nu zij deel uitmaakt van een kabinet waarin zij samenwerkt met de VVD. Het Departement van CRM is

er bij de Bestek '81-operatie niet het slechtst afgekomen. Ik vind dat juist, gezien de belangen die er in de CRM-sectoren op het spel staan.

Tegelijkertijd past echter de constatering, dat de overige leden van het kabinet – ik wil hierbij geen onderscheid maken in politieke achtergrond – bereid zijn geweest, ten behoeve van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk wat meer in te leveren.

De Minister moet goed begrijpen, dat ik waardering heb voor haar beleid en dat ik er oog voor heb, dat in een grote woordenvloed in een interview een enkele formulering wel eens onnauwkeurig overkomt, maar dat ik het een ongelukkige situatie blijf vinden, dat in een periode van moeilijke en soms pijnlijke beslissingen die het kabinet tegemoet gaat, twijfel zou kunnen bestaan aan de noodzakelijke cohesie. Zowel binnen het departement als tussen de departementen is cohesie volstrekt geboden. Een uitlating zoals door de Minister gedaan is, is voor de cohesie niet bevorderlijk. Daarom sta ik zo nadrukkelijk erbij stil. Ik hoop dat de Minister, bij nadere overweging hiervan, tot het standpunt zal komen, dat deze uitlating niet tot de meest gelukkigste in haar carrière behoort en dat zij dit zal willen uitspreken.

Mijnheer de Voorzitter! De keuze van de Staatssecretarissen op haar departement is overigens duidelijk, in deze zin, dat de praktijk gelukkig een andere is dan de gesuggereerde theorie. Dit is, naar ik meen, niet ten onrechte zo. De VVD heeft zich in de achter ons liggende jaren niet alleen bepaald tot loyale steun aan datgene, wat op de hierbij in het geding zijnde beleidsterreinen is tot stand gebracht, maar zij heeft tevens op actieve wijze hieraan bijgedragen, in de Staten-Generaal en in de verschillende kabinetten, zoals nu, in dit kabinet, door Staatssecretaris Wallis de Vries opnieuw geschiedt. Daarom kom ik er scherp tegen op, als men door directe of indirecte formuleringen erop uit schijnt te zijn, versleten spookbeelden in stand te houden, alsof de liberalen erop uit zijn, gedreven door egoïstisch denken, het beleid in de culturele en maatschappelijke sectoren aan te tasten en de zwakkeren te bedreigen! Het omgekeerde lijkt eerder het geval te zijn.

Als het gaat om het welzijn, om ontplooiingskansen voor de individuele mens en om de positie van de zwakkeren in de samenleving, dreigt het gevaar meer van hen die het accent leggen bij de collectiviteit, bij hen die me-

Vonhoff-Luijendijk

nen dat de collectiviteit altijd waardevoller en bepalender is dan de enkele mens, terwijl men zou moeten weten, dat de menselijke waardigheid en het mens zijn in eerste aanleg individuele zaken zijn, waarbij de collectiviteit voorwaarden scheppend, maar niet inhoud bepalend moet zijn.

In dit verband wil ik verwijzen naar hetgeen professor Van Doorn heeft gezegd over de verouderde term voor – individuele burger in de bundel ‘Liberalisme in de jaren tachtig’ van de Teldersstichting, het wetenschappelijk bureau van de VVD. Ik citeer:

‘Wie aan dit (liberale) ideaal een vorm wil geven, die past in de huidige maatschappelijke omstandigheden, dient steeds – als vonouds – te beginnen met ruimte op te eisen voor de mens als ‘particulier’, de merkwaardigerwijs wat verouderde term voor een levenssfeer die momenteel met ‘privacy’ wordt getypeerd. Die vrije ruimte moet dan niet gezien worden als een ‘rest’, als wat overblijft nadat alle maatschappelijke machten hun portie invloed hebben vastgesteld. Integendeel: niet de mens behoeft te kunnen bewijzen dat hij een zekere mate van vrijheid nodig heeft, maar de hem omringende collectiviteiten en organisaties, de overheid voorop, moeten aantonen dat, en waarom zij het individu vrijheid ontnemen’.

Mijnheer de Voorzitter! In dit licht wil ik mijn beschouwingen plaatsen. Ik ben mij ervan bewust – om met professor Van Doorn te spreken, dat de toenemende afhankelijkheid van groeien mensen zoals rechtshulp zoekenden, patiënten, cliënten en consumenten niet alleen door liberalen wordt ervaren en hen naar antwoorden doet zoeken. Daarom verwacht ik ook van deze bewindslieden, dat zij zich bij hun beleid bewust zullen tonen van dit hierachter liggende maatschappelijke vraagstuk, dat ook op hun beleidsterrein een rol speelt of wellicht juist op hun beleidsterrein een rol speelt en dat zo sterk met de individuele en soms kwetsbare mens is verbonden.

In onze ogen kan de vrijwilliger daartoe mede een bijdrage geven. Daarom vroeg ik ook naar een verdere uitwerking van het beleid met betrekking tot de vrijwilligersarbeid. Eerlijk gezegd, heb ik nog onvoldoende begrepen welke nieuwe wegen de bewindslieden daarbij voor ogen staan. Toch zullen die duidelijk gemaakt moeten worden. Professionele hulpverlening – ik zeg dit, zonder dat ik mij zo somber wil opstellen als Jan Blokker geregeld in de Volkskrant doet – kan onvoldoende uitkomst bieden.

Moet ik uit het antwoord op vragen door ons gesteld afleiden, dat de Minister enige vrees koestert over het functionele – of moet ik lezen: formele – aspect dat aan de beroepshouding van de professionele werker inherent is? Ik krijg een beetje de indruk dat door de houding van de professionele werker het nieuwe vrijwilligerswerk geschapen wordt. En dat is misschien toch ten opzichte van die professionele werker een wat te harde uitspraak. Als dat namelijk het geval is, kan het mede het gevolg zijn van de wijze, waarop de beroepsopleidingen deze krachten vormen. En dan zouden er van het departement toch signalen moeten uitgaan om dit verschijnsel in die kringen bespreekbaar te maken.

Concluderend, de Minister zal het met mij eens zijn, dat ook niet-professioneel begeleid vrijwilligerswerk subsidiabel moet kunnen zijn als er redelijke zekerheid is dat de subsidie doelmatig wordt aangewend. Overigens meen ik dat in de beantwoording van mijn vraag over meer ruimte voor nieuw beleid, er uitsluitend een verband is gelegd tussen mijn zorg over de begrotingsontwikkeling en het vrijwilligerswerk.

Zoals ik hiervoor heb aangegeven zie ik, met de bewindslieden, veel fundamentele redenen om het vrijwilligerswerk te bevorderen. Ik ben ervan overtuigd dat het ook passend is in een situatie waarin de mensen zich kritischer en zelfstandiger, mondiger willen opstellen. De ruimte in het beleid wordt echter mede bepaald door de omvang van de autonome kostenstijgingen. Door het gehele departement en bij vele instellingen die door CRM worden gesubsidieerd speelt de personeelsfactor een overwegende rol. In positieve zin blijkt bij voorbeeld dat, als de subsidie voor de gezinsverzorging wordt verhoogd, dit onmiddellijk gevolgen voor de werkgelegenheid heeft.

Hierbij aanhakend, zou ik de Staatssecretaris willen vragen een toelichting te geven op zijn beleid in dezen, omdat daar in het land nogal wat verarring over bestaat.

Daar staat tegenover dat die personele kosten de ruimte voor nieuw beleid ernstig beperken. Het is dit automatisme dat mij tot de overweging bracht, dat de zwaksten in de samenleving erbij in kunnen schieten als door de uitbreiding van overheidstaken de personeelslasten een belemmering worden voor de feitelijke hulpverlening.

Nieuwe initiatieven komen dan heel zeker in de knel. Wil men die toch reali-

seren en aan nieuwe beleidsruimte blijft behoefte bestaan, dan zal men, lijkt mij, om moeten zien naar financieringsvormen die buiten de directe overheids sfeer liggen. Ik denk daarbij niet uitsluitend, maar ook aan de grote fondsen die op maatschappelijk en cultureel terrein actief zijn en waar wij vaak weinig inzicht in hebben. Hoe worden die eigenlijk benut? Hebben zij vooral een nuttige brandweerfunctie in acute financiële noodsituaties of zou er ook ontwikkeling van nieuw beleid kunnen plaatsvinden vanuit deze particuliere fondsen?

Kunnen de ambtelijke contacten met deze fondsen dienen om op gewenste nieuwe beleidsterreinen de aandacht te vestigen? De onafhankelijke positie van de fondsen zou door zulke suggesties niet aangetast behoeven te worden. Ik zou mij kunnen voorstellen dat in meer gevallen dan tot daarvoor gebruikelijk particuliere steunverlening wordt ingeschakeld. De bereidheid om daarvan te profiteren moet mijns inziens niet te zeer worden belemmerd door te grote leerstelligheid bij voorbeeld op het gebied van de reclame. Wat dat betreft, verschil ik wel enigszins van mening met de bewindsvrouwe. Aan de bereidheid om bepaalde projecten te ondersteunen liggen vaak zeer positief te waarderen gevoelens van verantwoordelijkheid voor de publieke zaak mede ten grondslag. Het lijkt mij goed als die kunnen worden gestimuleerd.

Bij de hulpverlening trekt het mijn aandacht dat op het gebied van de gezondheidszorg bepaalde voorzieningen veel gemakkelijker in de sfeer van de volksverzekeringen kunnen worden getroffen dan op het terrein van het maatschappelijk werk. Ik denk nu maar even aan de kruisverenigingen, die nu in het rustige vaarwater van de AWBZ terecht komen. Uit de aard der materie vloeit dat voort, maar er dreigt dan wel achterstand voor het CRM-beleidsterrein. Dat kan er licht toe bijdragen dat men in bepaalde beleidsgebieden gaat uitwijken naar sectoren waar men gemakkelijker financieringsmogelijkheden verwacht, hetgeen weer een oneigenlijke ontwikkeling in de hand zou werken.

De heer **Kolthoff** (PvdA): Ik reageer wat laat, maar mevrouw Vonhoff sprak over reclame in het kader van de maatschappelijke dienstverlening, waarover zij wat anders dacht dan de bewindsvrouwe?

Mevrouw **Vonhoff-Luijendijk** (VVD): Ik had het over het autonoom stijgen van de personeelslasten op CRM. Als daar

Vonhoff-Luijendijk

nieuw beleid gevoerd moet worden, waarvoor geen financiën aanwezig zijn, kan het zinvol zijn naar andere financieringsbronnen te kijken. Ik denk dan met name aan de fondsen. Je kunt je ook voorstellen dat men een beroep doet voor bepaalde projecten op bepaalde reclamebudgetten. Zo worden er, door bepaalde instellingen, wel eens affiches medegesubsidieerd.

De heer **Kolthoff** (PvdA): Ik was al bang dat de gezinsverzorgsters nu met een schortje met SKOL erop zouden moeten lopen.

Mevrouw **Vonhoff-Luijendijk** (VVD): Dan heeft u inderdaad het verband niet begrepen.

De **Voorzitter**: Mag ik er even aan herinneren dat mevrouw Vonhoff hier vandaag voor de eerste keer spreekt. Een oude gewoonte in dit huis is dan niet te interrumperen.

De heer **Kolthoff** (PvdA): Sorry, mijnheer de Voorzitter, maar het is al zo'n bekend gezicht.

De **Voorzitter**: Bovendien was zij zeer bekwaam in het beantwoorden van de interruptie, maar toch wil ik aan de goede gewoonte herinneren.

Mevrouw **Vonhoff-Luijendijk** (VVD): Het is wel een hele nieuwe gedachte, gezinsverzorgsters met een reclameschortje. Ik zou er niet op gekomen zijn.

De Minister heeft in de Tweede Kamer haar voldoening uitgesproken over de grote belangstelling voor het onderwerp kunst op de CRM-begroting. Ik kan de aandacht voor de actieve kunstbeoefening wel begrijpen. Toch vraag ik mij met enige zorg af of de bevordering daarvan wel door gedurige stijging van de CRM-begroting moet plaatsvinden, zeker als daardoor andere beleidsterreinen in de knel komen. Hervreiding binnen dezelfde sector zou wellicht meer voor de hand hebben gelegen. De dekking voor het amendement, die door de Minister is aangegeven op verzoek van de Tweede Kamer, acht ik alleen als incident en met moeite acceptabel.

Gaarne zou ik van de Minister vernemen hoe zij verder denkt te komen met haar orkestenbeleid. In dit verband wil ik in het voetspoor van mijn geestverwante, mevrouw Kappeijne van de Coppello, de aandacht vragen voor de verandering in de positie van het USO door de opening van het nieuwe muziekcentrum Vredenburg te Utrecht. Het lijkt mij goed als CRM zou inspelen – om een passende term te gebruiken

– op de ontwikkeling van het zogenaamde 'Doelen'-effect, dat indertijd ook het Rotterdams Philharmonisch Orkest zo heeft gestimuleerd.

Voor de cultuurbeleving dient de belangstelling van de jeugd te worden gewekt. In dit opzicht heb ik waardering voor de positieve benadering van het Cultureel Jongeren Paspoort door het departement. Ik betreur het daarom met de heer Tummers des te meer dat de automatische toegangsregeling tot de rijksmusea voor paspoorthouders per 1 januari 1980 komt te vervallen. De opzet van het CJP houdt meer in dan het verschaffen van reductie op toegangsprijzen. Door het CJP te hanteren als reductiemiddel om een goedkope museumkaart te verwerven, raakt men aan de doelstelling die mede door CRM wordt onderschreven.

Meer dan een reductiekaart is het paspoort bedoeld als een stimulans tot cultureel medeleven door jongeren. Daarom denk ik dat de aangekondigde maatregel geen schoolvoorbeeld is van harmonisatie van beleid binnen het departement. De Minister zal begrijpen wat ik bedoel. Dit alles leidt mij tot het verzoek aan de Staatssecretaris om zijn beleid in deze nog eens te overwegen. Ik kan mij niet voorstellen dat dit op onoverkomelijke budgettaire bezwaren zou stuiten.

Met zeer grote zorg blijf ik vervuld over de drugproblematiek. Met name denk ik aan de hulpverleningskant van dit ernstige vraagstuk waar de maatschappij nog onvoldoende een antwoord op heeft. De recente ontwikkelingen in Amsterdam zijn wat dat betreft illustratief. Ik wil daar niet verder op in gaan, al heeft het mij wel getroffen dat partijpolitieke loyaliteit bij de discussies in de gemeenteraad een grotere rol heeft gespeeld dan vertrouwen in de aanpak van het probleem. De samenhang zoals door de Staatssecretaris geschetst zie ik duidelijk, maar de infiltratie van de drughandel in het sociaal-culturele werk en de bedreiging daardoor van de hulpzoekende cliënt acht ik een afschuwelijke zaak. Ik beoordeel de ontwikkelingen op dit punt minder positief – misschien omdat ik uit Amsterdam kom – dan de bewindslieden. Ik zou hem willen vragen: Onderschat deze problematiek toch vooral niet en blijf erop aandringen dat de plaats van de sociale hulpverlening gewaarborgd blijft!

De vraag van het waarom van het druggebruik in plaats van de vraag van het hoe is geen originele, maar het is een vraagstelling die wel haar geldigheid blijft behouden. Hoe ervaart de bewindsman zijn mogelijkheden om

zijn beleidsverantwoordelijkheid waar te maken in de ISD, (interdepartementale stuurgroep drugbeleid) en hoe ontwikkelt zich de samenwerking met de gemeenten op dit punt? Hoe kijkt de bewindsman aan tegen de positie van de huisdealer en de opvattingen die over dit onderwerp in justitiële kring bestaan? Is de bewindsman bereid overleg te plegen met de Minister van Justitie, als zou blijken dat de uitwerking van de toezeggingen die de Minister van Justitie aan de grote gemeenten heeft gegeven, minimalistischer zal blijken te zijn dan uit de toezeggingen kon worden afgeleid?

De gedachte dat ernaar gestreefd moet worden om via rijksbijdrageregelingen tot een grotere vrijheid van lagere overheden in het welzijnsbeleid te komen spreekt ons aan, evenals het streven daarvoor meer 'brede' dan 'smalle' regelingen tot stand te brengen. Alleen de insiders weten, wat hiermee wordt bedoeld. Toch ben ik daardoor nog niet overtuigd dat de beoogde grotere vrijheid van lagere overheden ook werkelijkheid wordt. In de eerste plaats zal het dan noodzakelijk zijn om weerstand te bieden aan het streven om een te groot aantal werksoorten als basisvoorziening aan te merken. Grotere vrijheid voor lagere overheden betekent dat zij een keuze zullen maken en een keuze houdt niet alleen in dat men iets wel doet, maar ook dat men zaken nalaat. Dat kan men om allerlei redenen betreuren en afkeuren, maar dit aspect van de vrijheid moet mijns inziens wel worden gerespecteerd.

Ook mijnerzijds bestaat er grote interesse voor het advies van de Raad van State met betrekking tot het onderwerp Algemene Maatregel van Bestuur rijksbijdrageregeling sociaal-culturele activiteiten. Gezien het grote belang dat alom aan de decentralisatie van het welzijnsbeleid wordt toegekend, lijkt het mij van belang om te weten welke bezwaren door de Raad van State te berde zijn gebracht en in hoeverre die de ontwikkeling van dit beleid beïnvloeden.

Ik wil niet vooruitlopen op het kabinetsberaad over dit onderwerp, maar ik spreek wel mijn vertrouwen uit in de opstelling van de Minister van het departement, dat traditioneel een grote mate van openheid voorstaat. Bij de ontwikkeling van gedecentraliseerd beleid denken wij overigens wel aan de overdracht van bevoegdheden.

Het valt mij op dat op allerlei beleids-terreinen buitenposten van departementen opereren, die een zeer grote beleidsinvloed hebben op de uitvoe-

Vonhoff-Luijendijk

ring van lokaal en regionaal beleid door hun directe lijn met hun departement. Hoe ziet de Minister in dit opzicht de rol van het bureau landelijk contact?

Met betrekking tot de gevolgen van gedecentraliseerd beleid voor de belasting van lokale en regionale apparaten ben ik wat minder optimistisch. 'Een accentverlegging' in de werkzaamheden in verband met een gewijzigde taakstelling, lijkt mij een te sobere formulering. Zowel de beleidsvoorbereiding als de beoordeling van de kwaliteit, de begeleiding en de financiële afwikkeling zijn nieuwe taken, of belangrijk uitgebreide taken, die gemeente en provincie dan te vervullen krijgen. Zeker nu deze operatie budgettair neutraal moet zijn, kan dat met zich brengen dat door de lagere overheden apparaatskosten gemaakt zullen moeten worden, die tot dusver niet aan de orde waren, waardoor de omvang van het feitelijk sociaal-culturele werk teruggebracht zal moeten worden.

De heer Eijssink sprak over 'ingekrompen'. Dit doet niet af aan mijn principiële instemming met dit beleid, maar ik vraag wel de uiterste zorg bij de uitvoering ervan om dit soort bijeffecten te voorkomen. Zeker nu de Minister aangeeft dat zij hier geen ernstige problemen verwacht, zal het haar niet zwaar vallen deze beginseltoezegging te doen. In ieder geval gaat het kabinet hierin een veel betere weg dan voorheen het geval is geweest, waarbij eenzijdige beslissingen op rijksniveau tot ongecompenseerde uitbreiding van taken van lagere overheden hebben geleid, zoals onder het vorige kabinet met de onverhoedse invoering van pas 65+ is gebeurd. Hoe ook de decentralisatie van het beleid gestalte zal krijgen, de consequentie van de aanvaarding van dat beginsel hoort te zijn dat dit soort ingrepen van bovenaf zonder overleg vooraf tot het verleden moet behoren.

De Staatssecretaris die belast is met de coördinatie van het emancipatiebeleid verkeert met haar arbeid, waarmee ik haar veel sterkte wens, nog in een verkennende fase. Dat is begrijpelijk, want hoe oud het emancipatievraagstuk op zich zelf ook is – misschien blijft het wel eeuwig een vraagstuk – de toedeling van bestuurlijke verantwoordelijkheid voor de coördinatie aan één bewindsvrouw is nog maar ruim een jaar oud. De grote moeilijkheid die de Staatssecretaris zal ervaren is, hoe zij haar beleid gestalte zal kunnen geven, zonder dat zij als

eerste of zelfs mede-verantwoordelijke geroepen is voor een aantal onderwerpen, die met de positie van de vrouwen nauwste verband houden. Ik denk bij voorbeeld aan de wettelijke regeling van het abortusvraagstuk, waarover zij zelf in de Tweede Kamer al gesproken heeft. Zij heeft daarvoor geen directe verantwoordelijkheid. Zij kan wel via haar jeugdbeleid met voorlichting actief zijn ten aanzien van de jonge meisjes, de beginners, opdat hopelijk voorkomen wordt, dat ooit een beroep op abortus moet worden gedaan. Ik beveel dit onderwerp van harte in haar aandacht aan, de interdepartementale aanpak met Volksgezondheid en Milieuhygiëne wordt natuurlijk verondersteld.

In dit opzicht is er een parallel te trekken met de positie van de Minister, die indertijd met de coördinatie van milieuvraagstukken werd belast. Als beginfase van een bestuurlijke ontwikkeling lijkt dat nog wel te accepteren. Ik geloof dat het goed zou zijn als de Staatssecretaris zou bevorderen dat haar ervaringen op dit bestuurlijke gebied een volgend maal in de memorie van toelichting op de begroting aan de orde zouden worden gesteld. Als het allemaal tegenvalt, is het altijd goed uit de Tweede en de Eerste Kamer een steuntje in de rug te krijgen.

Er is op het gebied van het emancipatiebeleid behoefte aan een praktische en doelgerichte aanpak. Voor een groot deel moet dit door andere departementen worden gerealiseerd. De ontwikkeling van het activerende netwerk lijkt de meest concrete aanzet tot het beleid dat de Staatssecretaris zelf in handen heeft. In welke termijnen, denkt de Staatssecretaris, zal zij haar beleidsvoornemen in daden kunnen omzetten? De door de Staatssecretaris gestelde procedure lijkt nogal tijdrovend te worden. Zal zij kunnen toezeggen dat de praktische uitvoering in het volgende begrotingsjaar op gang wordt gebracht?

Tot de vele belangrijke vraagstukken, die tot het werkkterrein van dit ministerie behoren, is dat van de minderheidsgroepen wel één van de gecompliceerdste. Bij de algemene beschouwingen is voor deze problematiek al de aandacht gevraagd van onze zijde en met belangstelling wachten wij op de resultaten van het beleid dat door Binnenlandse Zaken zal worden gecoördineerd. Over één onderdeel wil ik echter in de mij beperkt toegemeten tijd een opmerking maken. Het betreft het woonwagenebeleid, zowel voor wat betreft de woonwagenebewoners, die in de centra gehuisvest zijn, als voor

de zigeuners. Van deze laatsten vooral de groep die sinds 1977 is toegelaten. De voorzieningen, die voor deze groepen moeten worden getroffen, zijn uiterst kostbaar. Het is begrijpelijk dat daarover met lagere overheden geregeld overleg moet plaatsvinden. Dit overleg dient dan wel zo duidelijk te zijn, dat de daarbij gemaakte afspraken alle betrokkenen scherp voor de geest staan en dat zij geen misverstanden oproepen.

Mij is gebleken dat dit in het geval Zwolle in ieder geval niet zo is. Het is jammer want door zulke communicatiestoornissen ontstaan misverstanden die uiteindelijk schadelijk zullen blijken voor de woonwagenebewoners. Zij zijn er de dupe van, niet de gemeenten of de ambtenaren van CRM. Hun positie in de samenleving leidt toch al vaak tot een zeker wantrouwen ten opzichte van officiële instanties. Daarom is in deze gevallen duidelijkheid over afspraken dringend gewenst. In het concrete Zwolse geval zou ik overigens gaarne willen vernemen of nader overleg tot een oplossing kan leiden, die de financiële gevolgen van wat wordt aangeduid als onjuiste calculatie enerzijds en niet nakomen van afspraken anderzijds, iets zal kunnen verzachten. Voorshands heb ik er niet zozeer behoefte aan om in dit concrete geval een oordeel uit te spreken. Mij interesseert meer op welke wijze tot een regeling van deze zaak kan worden gekomen.

Met betrekking tot het zigeunerbeleid wil ik het volgende opmerken. Het verheugt mij dat de zigeuners, die nogal verrassend in 1977 tot ons land werden toegelaten, nu voor een belangrijk deel onderdak zijn. Een woord van lof komt de gemeenten toe, die zich hiervoor hebben ingespannen. De toestand is echter nog niet geheel bevredigend. Een deel van deze zigeuners moet nog een meer definitieve bestemming bereiken. Gedeeltelijk wordt die moeilijkheid veroorzaakt, doordat het departement is teruggekomen op eerder ingenomen standpunten. Daardoor blijft een deel der zigeuners figuurlijk en helaas ook letterlijk in de kou staan.

Uitgangspunt voor de gemeenten die meehelpen om deze zigeunerfamilies op te vangen is geweest dat zij daarvoor een honderdprocentige vergoeding zouden ontvangen. Bovendien zou de Woonwagenewet naar analogie van toepassing zijn. Met name zou soepelheid worden betracht met de beoordeling van de terreinen, die voor de zigeuners in gereedheid moeten worden gebracht, die er de voor-

Vonhoff-Luijendijk

keur aan geven om in woonwagens te blijven wonen. Met name in het geval Utrecht is dit spaak gelopen.

Hoewel in die gemeente van de aanvang af de bereidheid is uitgesproken om aan de opvang van de zigeunerfamilies bij te dragen, is de opvang niet tijdig gerealiseerd, doordat van de zijde van CRM op beslissende ogenblikken nadere voorwaarden zijn gesteld waaraan de gemeente niet kon voldoen. Zowel de eis van wisselwoningen als opmerkingen over de lokatie, hebben de uitvoering van de oplossing verhinderd. De oplossing die de betrokken gemeente heeft voorgesteld is gezien de ruimte die de gemeente beschikbaar heeft, het grote bestand aan woningzoekenden en de overbezetting op het woonwagencentrum 'De Huppel' alleszins redelijk.

De Minister moet erop toezien dat het betere hier niet zodanig de vijand van het goede wordt, dat beiden er aan te gronde gaan. Kan zij nu op korte termijn het groene licht geven aan de betrokken gemeenten? Ik spreek met opzet in het meervoud, omdat, als mijn inlichtingen juist zijn, meer gemeenten tobben met het CRM-standpunt. De huidige toestand moet niet langer voortduren. De gemeente Utrecht is daaraan niet schuldig, omdat zij zich ten volle houdt aan al met het kabinet-Den Uyl gemaakte afspraken. Al acht de bewindsvrouw die afspraken wellicht niet volmaakt, zij is er dunkt mij wel aan gebonden.

Met betrekking tot het bejaardenbeleid bestaat er toch wel enige zorg of het beleid wel voldoende door feiten kan worden onderbouwd. De huisvesting van onze bejaarde medemens is een vraagstuk met veel en ingrijpende sociale aspecten. Uitgangspunt lijkt mij te zijn zo lang mogelijk zelfstandige huisvesting te bevorderen. Uit mijn praktische ervaring als maatschappelijk werkster weet ik dat mensen die aangesproken worden op hun vermogens van hart en hoofd, vaak langer fit blijven en daardoor in veel gevallen nog actief en geïnteresseerd aan het maatschappelijk leven deel hebben. Die zelfstandige huisvesting is in een groot aantal gevallen niet meer te realiseren, hetgeen betekent dat er een beroep moet worden gedaan op bejaardenoordelen.

De leeftijd van hen die daarvoor in aanmerking willen komen en kunnen worden toegelaten, stijgt nog steeds. Het is onontkoombaar dat die ontwikkeling voor de aard van de verzorging gevolgen zal hebben. De hulpbehoefte zal door de zich wijzigende leeftijdsop-

bouw toenemen. Deze waarschijnlijke veronderstellingen vinden echter geen steun in voltooid onderzoek. Kan de bewindsman mededelen op welke termijn hij ter zake dienende onderzoeksresultaten wel verwacht? Als de Staatssecretaris vooruit wil lopen op de evaluatie door de indicatiecommissie voert hij dan niet noodgedwongen een 'normloos' beleid? Is de bewindsman in dit licht misschien bereid om in ieder geval in duidelijke kritische situaties de 7%-norm met uiterste soepelheid te hanteren? Heeft de bewindsman al een standpunt ingenomen met betrekking tot de c.a.o. in de bejaardenzorg?

Mijnheer de Voorzitter! Mijn bijdrage in eerste instantie bij dit debat over de begroting van CRM wil ik afsluiten met een opmerking over de sport en de spelende mens.

De sport neemt in onze samenleving een belangrijke plaats in. Grote sportgebeurtenissen werpen hun schaduwen, óók politieke schaduwen vooruit. In de pers heb ik iets vernomen over een wordend initiatief waarbij, door een aantal Tweede Kamer-leden van verschillende politieke groeperingen wordt overwogen ter gelegenheid van de Olympische Spelen, die in 1980 in Moskou zullen worden gehouden, de aandacht op de handhaving van de mensenrechten te vestigen en de sportlieden over dit aspect te informeren.

Wie zich de beelden herinnert van de wijze, waarop in 1936 de Olympische Spelen in Berlijn door het Hitlerregime zijn misbruikt, en heeft moeten constateren dat de nationale eer van totalitaire staten zeer nauw verbonden is met de snelheid waarmede de vinderslag of de vrije slag wordt gezwommen, begrijpt hoe zinnig zo'n initiatief kan zijn. Het is onvermijdelijk, dat in deze discussie ook naar het standpunt van de Regering zal worden gevraagd. Gaarne zou ik bij dit debat daarover willen vernemen, in welke richting de gedachten van de Staatssecretaris gaan. Ik beseft, dat daarbij de opvattingen van de Minister van Buitenlandse Zaken van betekenis zullen zijn voor de meningsvorming binnen het kabinet maar een aanvankelijk oordeel kan de Staatssecretaris wellicht toch wel formuleren.

Ik ben de Staatssecretaris erkentelijk voor de wijze, waarop hij getracht heeft te voorkomen, dat de Tweede Kamer hem met betrekking tot de shirtreclame met gebonden handen naar de onderhandelingstafel met de KNVB, de gemeente en de Stichting Nationale Sporttotalisator zou terug-

zenden. Ik betreur het, dat hem dit niet gelukt is. Afgezien van het standpunt, dat men over dit onderwerp kan innemen, ben ik het met de Staatssecretaris eens dat deze opstelling in de Tweede Kamer hem in de positie heeft gebracht dat hij achteraf nog nadere subsidievoorwaarden moet stellen.

Ik geloof dat het verkeerd is als de overheid op die wijze subsidies als wapen gaat hanteren om de verwerkelijking van opvattingen, die met het doel van de subsidie feitelijk niets te maken hebben, te bevorderen. Hoe staat de bewindsman ten opzichte van deze principiële benadering? Acht de Minister het niet van betekenis dat deze principiële gedachtengang wordt aangehouden bij alle vormen van subsidieverlening?

Mijnheer de Voorzitter, veel onderwerpen die de aandacht van de bewindslieden op dit departement hebben, moeten noodgedwongen onbesproken blijven. Ook op die gebieden is er veel werk verricht, door de bewindslieden en door hun ambtelijke medewerkers. Als er al kritiek is, aan hun betrokkenheid wordt door mij niet getwijfeld. Dat wil ik als slot van deze bijdrage nadrukkelijk uitspreken. Voor het overige wacht ik met belangstelling de antwoorden van de bewindslieden af.

□

De heer **Van der Werff** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Als wat gedenatureerde Fries, half Limburger en daar geboren, wil ik wel stellen, dat de Unie van Utrecht door Friesland werd getekend omdat men daar toen voor zijn onafhankelijkheid wilde vechten. Dat spreekt mij bijzonder aan, óók nu nog.

De **Voorzitter**: Men zou bijna gaan denken dat Nederland een dubbel-monarchie is.

De heer **Van der Werff** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik constateer, dat sedert drie jaar dit het eerste full-dress-debat is over de zaken van CRM. Op 22 maart 1977 hielden wij de zaak in portefeuille omdat toen het kabinet-Den Uyl viel. Sindsdien is er op dit gebied veel gebeurd, maar de bewindslieden konden er nog niet met deze Kamer over spreken.

Graag maak ik enkele opmerkingen over ons erfgoed in cultuur en natuur; aantasting en bedreiging daarvan gaan sneller dan het behoud. Dat geldt net zo goed voor plante- en diersoorten als voor bouwsels en cultuurhistorische structuren.

Daarenboven worstelen vrijwel alle conserverende instellingen met een duidelijke en aanzienlijke vergroting